

i za granicą; lektura książki zdaje się zapoznawać z mechanizmami sukcesu lub ewentualnościami regresu; dla rządzących – zachętę do ustanawiania sensownych, solidarnych oraz czynionych w poczuciu dobra wspólnego strategii społeczno-gospodarczych; dla ludzi „pióra” – impuls do rozwijania problematyki o nowe obszary naukowo-badawcze i pragmatyczne. Czerpane zarówno z doświadczeń krajów bogatych, a inspirowane nauką Kościoła na temat społecznej gospodarki rynkowej wątki o pomocniczej roli Państwa, które zorientowuje się w swej polityce na dobro wspólne, rodzin i zrzesseń – stanowiąc winny przyczynę dla tych rządów w Polsce, dla których naczelnym pozostaje – oparty na zdrowym instynkcie samozachowawczym – chrześcijański status Narodu (zob. Zakończenie, s. 255-256). U progu demokracji polskiej powstają pytania o losy tożsamości narodowej i chrześcijańskiej; drogi wchodzenia do „europejskiego domu” na bazie pomyślności i bezpieczeństwa przyszłych pokoleń; kontynuacji spuścizny chrześcijańsko-narodowej na progu nowego tysiąclecia; integrowania wszystkiego, co polskie w kraju i za granicą wedle zasady najwyższej „Deo et Patriae”.

Zbigniew Narecki

James S. P u l a, *Polish Americans: An Ethnic Community*, seria: Twayne's Immigrant Heritage of America, red. Thomas Archdeacon, Twayne Publishers, New York 1995, ss. XI + 181.

Razem z pokoleniem autorów, wśród których ważną rolę odegrali M. Biskupski, S. Blejwas, J. Bukowczyk, D. Pienkos, T. Radzilowski, F. Renkiewicz, R. Szymczak i inni, szczególnie skupieni wokół Polish American Historical Association (PAHA) i Polish Institute of Art and Sciences of America (PIASA) – James Pula w wyjątkowy sposób przyczynił się do udokumentowania historii Polonii amerykańskiej. Jego książka (napisana wspólnie z Eugene Dziedzicem) *United We Stand: The Role of Polish Workers in the New York Mills Textile Strikes, 1912 and 1916* (New York 1990) jest analizą roli polskiej emigracji w historii kształtowania stosunków pracy w Ameryce. Podobnie jak książka D. Pacygi *Polish Immigrants and Industrial Chicago* (Ohio 1991), koncentruje się ona na roli polonijnych „szarych mas” w budowanie sprawiedliwszego społeczeństwa amerykańskiego. Najnowsza książka J. Puli *Polish Americans* jest jednocześnie mistrzowską obserwacją i syntezą historii Polonii amerykańskiej, obejmującą lata 1830-1990. Autor przedstawia analizowane zagadnienia w sposób jednocześnie precyzyjny i łatwy w odbiorze. Książka, stanowiąca solidną prezentację historii Polonii, może być zarówno podręcznikiem, jak też wspaniałym źródłem informacji dla fachowców. Można ją polecić każdemu, kto interesuje się Polonią w Stanach Zjednoczonych.

Rozdział I prezentowanej pracy sięga początków Polonii w Ameryce – lat 1830-1870. Autor wprowadza czytelnika w ten okres, wskazując na przybycie Polaków do Jamestown oraz na działalność polskich bohaterów amerykańskiej wojny o niepodległość – Pułaskiego i Kościuszki. Jednak główne zainteresowanie autora skupia się tutaj na trzech większych falach emigrantów polskich, którzy przybyli do Ameryki przed wojną secesyjną. Byli to wygnańcy po powstaniu listopadowym, Wiośnie Ludów i osadnicy przybyli do Teksasu zachęceni przez o. Leopolda Moczygembę w 1854 roku. Pula opisuje sympatię, z jaką spotkali się w Ameryce ci wcześnie osadnicy ze strony czołowych osobistości życia politycznego i kulturalnego, takich jak: James Fenimore Cooper, William Cullen Bryant i Albert Gallatin. Z drugiej strony zauważa też, że już w tym okresie Ameryka, kierując się *raison d'etre*, popierała ekspansję Rosji kosztem Polski, zaprzeczając swym demokratycznym ideałom. Ignorowała ona dążenia powstania styczniowego do zrzucenia rosyjskiej zależności na rzecz uzyskania poparcia tego mocarstwa dla Północy w wojnie secesyjnej. Pula zauważa wnikliwie: „Nie był to ostatni raz, kiedy wymagania polityki międzynarodowej sprzymierzyły się w celu odmówienia Polsce amerykańskiego poparcia”. Rozdział II omawia okres 1870-1900, kiedy miała miejsce pierwsza ekonomiczna, masowa emigracja Polaków do Ameryki. Autor przedstawia zróżnicowanie tej grupy, będące wynikiem politycznych, społecznych, ekonomicznych i regionalnych podziałów Polski. Wyczerpująco analizuje działalność małych skupisk polonijnych pielęgnujących wartości kultury polskiej w organizacjach, parafiach i życiu rodzinnym.

Rozdział III opisuje początki i prężny rozwój organizacji polonijnych w Ameryce w latach 1880-1914. Wówczas to rozwijała się polonijna prasa, wzrosła rola mecenatu organizacji, narastały również podziały historyczne w Polskiej Unii Rzymsko-Katolickiej i Polskim Związku Narodowym. Jest to także okres napięć o charakterze religijnym na tle poszukiwania przez Polaków właściwego im miejsca w Kościele katolickim Stanów Zjednoczonych (m.in. zaznaczona jest tu kwestia powstania i rozwoju Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego).

Rozdział IV (1900-1920) analizuje proces przystosowywania się polskich emigrantów o rodowodzie chłopskim do pracy w sektorze przemysłowym Ameryki. Walczyli oni i umierali w imię sprawiedliwości społecznej w okresie, gdy kapitalizm XIX w. zetknął się z progresywizmem wczesnego XX wieku (przykładem tego może być masakra górników w Lattimer w Pensylwanii w 1897 r.). Pula ukazuje też nieprzerwane zaangażowanie Polonii amerykańskiej w walkę Polaków o niepodległość. Podkreśla, że prawie 40 000 emigrantów polskich i ich synów urodzonych w Ameryce ochotniczo wstąpiło do Polskiej Armii, organizowało potajemne szkolenia wojskowe w Kanadzie, omijając w ten sposób ówczesne amerykańskie ustawy o neutralności wojennej. Autor przedstawia również udział amerykańskich kobiet polskiego pochodzenia w tej walce, przytaczając przykład szarych samarytanek, które służyły w Polsce jako pielęgniarki.

W rozdziale V (1920-1940) wyodrębniono ważny moment przejściowy, kiedy drugie pokolenie polskich emigrantów zaczęło czuć się bardziej Amerykanami niż Polakami. Jak wywodzi autor książki, ten nieunikniony proces asymilacji wzmocniony był przez ograniczenia ze strony amerykańskich praw emigracyjnych z roku 1924, odcinających napływ nowej emigracji. Ówczesne kontakty z niepodległą Polską,

dalszy rozwój działalności instytucji polonijnych, ich polityczne zaangażowanie i „amerykanizowanie” języka polskiego – to problemy poruszane również w tej części pracy.

W VI rozdziale przedstawiono zaangażowanie Polonii w sprawach II wojny światowej. Dokładniej prezentowane jest tu stanowisko rządów D. Roosevelta (szczególnie wyboru prezydenckiego z 1944 r.) wobec Polski, Polskiego Rządu na Obczyźnie w Londynie i nowo utworzonego Kongresu Polonii Amerykańskiej.

Rozdział VII (1945-1954) zawiera obserwacje dotyczące okresu od początków „zimnej wojny” do śmierci Stalina i niekonsekwencje występujące we współpracy Polonii z rządem Eisenhowera. Rozpatrywane są tutaj trzy ważne wydarzenia historyczne: konferencja w Jałcie, przyjęcie przez USA powojennych uchodźców i śledztwo Kongresu Stanów Zjednoczonych w sprawie Katynia.

Rozdział VIII (1946-1980) skupia się na kolejnych fazach zmian Polonii amerykańskiej, tj. na procesie stawania się Amerykanami polskiego pochodzenia przez trzecie i czwarte pokolenie emigrantów polskich. Autor zauważa zmiany demograficzne i napięcia w środowisku polonijnym, które były skutkiem powojennej polityki emigracyjnej. Mówi również o zjawisku odnowy poczucia tożsamości kulturowej wśród białych mieszkańców miast amerykańskich przypadającym na lata siedemdziesiąte; przytaczane jest tu tzw. prawo Hansena twierdzące, że trzecie pokolenie emigrantów za wszelką cenę stara się powracać do tych wartości swego dziedzictwa etnicznego, które drugie pokolenie odrzucało. Autor odnotowuje pewne zmiany demograficzne i społeczne zachodzące w trzecim pokoleniu Polonii, szczególnie w okresie, kiedy zdobywa ono wyższy poziom wykształcenia i wyższy status ekonomiczny, co odzwierciedla się także w zmianie sposobu głosowania i w rozumieniu swego uczestnictwa w społeczeństwie amerykańskim.

Rozdział IX jest pytaniem o przyszłość. Pula jest przekonany, że możemy jeszcze mówić o Polonii w Ameryce jako odrębnej grupie etnicznej, ale stawia pytanie: jak w świetle współczesnych trendów Polonia będzie wyglądała za sto lat? Stwierdza, że badania naukowe powinny skupić się teraz na Amerykanach polskiego pochodzenia, którzy stanowią już zasymilowaną grupę w społeczeństwie amerykańskim. Jego wnioski możemy uznać za propozycje, ale wyraża on też opinię, że „przetrwanie Polonii będzie zależało w dużej mierze od jej zdolności do skoncentrowania się bardziej na realnych potrzebach i troskach Amerykanów polskiego pochodzenia, niż na problemach dotyczących bezpośrednio Polski; w ten sposób – a nie poprzez podtrzymywanie jakiejś abstrakcyjnej tradycji – wzmocniłaby ona własną identyfikację etniczną” (s.146).

Każdy rozdział omawianej książki wyposażony jest w wyczerpujące przypisy i bibliografię.

J. Pula swą pracą *Polish Americans: An Ethnic Community* wniósł ważny wkład do historiografii Polonii w Ameryce. Książka ta spełnia zarówno wymagania naukowe, jak i zaspokaja potrzeby czytelnika o niekoniecznie profesjonalnym wykształceniu. Została tu zachowana równowaga między poziomem wiedzy ogólnej i szczegółowej, co czyni książkę, o tak zróżnicowanej problematyce, bliższą czytelnikowi. Autor skupia się na historii Polonii przede wszystkim pod kątem jej wartości społecznych, podkreślając główne elementy, które historię tę inspirowały. W ten sposób unika

podwójnego zagrożenia spotykanego w polonijnej historiografii, tj. albo stosowania zapożyczonej metody (np. marksistowskiej teorii pracy), albo całkowitego braku jednego czynnika scalającego (co obserwowane jest często u historyków-amatorów, którzy raczej stosują opis niż analizę zdarzeń).

Książka wykazuje również pewne braki. Historia ujęta w popularny sposób powinna zwracać więcej uwagi na niektóre ważne, znane postacie, jak np. Pułaski i Kościuszko, oraz miejsca, jak Jamestown. Zbyt powierzchownie ujęta została ważna historycznie rola Zakładów Naukowych w Orchard Lake. Podobnie, pewne kluczowe momenty współczesnej historii Stanów Zjednoczonych i Polski istotne dla dziejów Polonii, jak np. wybór R. Reagana na prezydenta, stan wojenny w Polsce czy upadek PRL-u, nie zostały w ogóle uwzględnione. Niedostatkami jest też to, że wykorzystane źródła bibliograficzne kończą się na latach osiemdziesiątych; ponadto uwzględniają niewielu autorów z Polski. Wydaje się też, że Pula powinien bardziej zbadać ważne dla Polaków skutki amerykańskiej ustawy emigracyjnej z 1965 r. (s. 137). Nie uwzględnienie w książce loterii wizowych, które pojawiły się w latach 1980-1990, budzi wątpliwości co do trafności oceny autora dotyczącej tej ustawy.

Książka J. Puli, pomimo tych niewielu niedostatków, w pełni warta jest polecenia. Powinna ona z pewnością znaleźć się zwłaszcza na półce każdego Amerykanina o polskich korzeniach.

John M. Grondelski

Tłum. z angielskiego Dorota Kostrubiec-Grondelska

Polish Americans and their History: Community, Culture and Politics, red. John Bukowczyk, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 1996, ss. XV + 278.

Książka *Polish Americans and their History: Community, Culture, and Politics* skierowana jest przede wszystkim do odbiorcy akademickiego, a więc potencjalna grupa jej czytelników zdaje się być bardziej zawężona, niż traktująca również o dziejach Polonii w USA najnowsza książka Jamesa S. Puli *An Ethnic Community*.

Na prezentowaną pracę składa się osiem artykułów, z czego siedem autorstwa historyków amerykańskich polskiego pochodzenia. Wydanie jej inspirowane było obchodzonym w 1992 r. jubileuszem 50-lecia działalności Polish American Historical Association (PAHA). Praca stanowi przegląd dotychczasowych badań historycznych nad dziejami Polonii i stara się nakreślić przyszłe kierunki badawcze w tej dziedzinie.

John Bukowczyk śledzi rozwój polonijnej historiografii od najwcześniejszych prac, jak np. *Historia polska w Ameryce* Kruszki do „nowej historii społecznej Szkoły z Detroit”. Ukazuje też szerszy obszar dyscyplin naukowych mających wpływ na